

Orientalismer i tidlig moderne europæisk litteratur

Disputatsafhandling v. Anne Fastrup, ph.d. og lektor i Litteraturvidenskab, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, KU. Indleveret på Det Humanistiske Fakultet, KU, december 2021.

Normalt forbindes orientalisme med de billeder af halvnøgne haremskvinder, beduinlejre, karamelkaravaner og henslængte turbanklædte orientalere, som var på mode i det 18. og det 19. århundredes europæiske kunst og litteratur. Men orientalisme går længere tilbage i europæisk kulturhistorie, og i sine før-moderne eller tidlig moderne former handler fænomenet om mere og andet end vestlig arrogance, racisme og dyrkelse af det eksotiske. I min afhandling *Orientalismer i tidlig moderne europæisk litteratur* identificerer jeg således tre forskellige mønstre i det tidlig moderne Europas forhold til "Orienten" og "orientalere" – de begreber datiden ofte brugte om Det Osmanniske Rige og dets befolkninger. Hvor det 19. århundredes orientalisme udspiller sig på baggrund af europæisk kolonisering og imperialism, opstår det 16. og det 17. århundredes orientalismer i en historisk situation hvor der hersker et omvendt magtforhold mellem Europa og Orienten, Det Osmanniske Rige. Mens Europa hærges af endeløse krige mellem katolikker og protestanter, adel og kongemagt, opbygger Det Osmanniske Rige et sammenhængende imperium der omfatter de sydlige dele af Østeuropa, Tyrkiet, Mellempøsten, Den Arabiske Halvø og Nordafrika. To gange – i 1529 og 1683 – belejrer den osmanniske sultan Wien. Hvis europæernes frygt for "Stortyrken" således ikke er ubegrundet, så får denne frygt på den anden side nogle helt særlige kulturelle, affektive og forestillingsmæssige kendetegn som følge af den religiøse konflikt mellem islam og kristendommen. Datidens kristne frygter "tyrkernes" islamiske tro lige så meget, som de frygter deres fremstormende tropper. Men forholdet til islam er forskelligt alt efter hvilket europæiske land, vi kigger på. Det katolske Spanien, som efter 1492 skal håndtere en muslimsk minoritet, forstår først sig selv som hyrden der fører de vildfarne får tilbage i foldes. Siden forviser man ved en storstilet udrensningssaktion de 300-500.000 efterkommere af maurerne fra Den Iberiske Halvø. Frankrig, der har indgået en militær alliance med sultanen, fokuserer primært på osmannernes politiske orden – nogle ser denne som et tyranni, andre som et forbilledligt stabilt monarki –, og England laver handelsaftaler med osmannerne, idet man forsøger, i hvert fald officielt, at nedtone den religiøse forskel mellem den anglikanske protestantisme og islam. Selvom

alt dette udspiller sig på kirkens, statens og handelskompagniets niveau, spiller det en uhyre vigtig rolle i spansk, fransk og engelsk litteratur og drama i det 16. og det 17. århundrede. Jeg sammenligner i min afhandling gestaltningerne af forholdet til muslimer – osmanniske og mauriske – i spansk, fransk og engelsk litteratur og drama. Gennem litterære analyser, der på en og samme gang tager højde for religiøse, politiske og merkantile forhold internt i Spanien, Frankrig og England, og for disse tre landes forskellige forhold til islamisk kultur, fremskriver jeg tre orientalismer som til sammen giver et på mange måder overraskende indblik i, hvor stor betydning den islamiske verden har i den tidlige moderne periode for kristne landes selvforståelse nationalt såvel som globalt.